

4. Теорія і методика професійної освіти

**ВПЛИВ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ НА ФОРМУВАННЯ
ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ЗВО**

Децюк Т. М., к. пед. н.,
доцент кафедри соціальної роботи

Біжовець Ю. С., магістрант

Чернігівський національний технологічний університет

У статті проаналізовано сутність та різні підходи до трактування поняття «позааудиторна робота у закладі вищої освіти». Акцентовано увагу на формах позааудиторної виховної роботи в університеті. Наведено приклади видів позааудиторної діяльності у закладі вищої освіти. Представлено результати емпіричного дослідження щодо ставлення студентів технічних та гуманітарних спеціальностей до позааудиторної роботи та визначення її ролі у процесі становлення їх як особистості, респондентами якого стали студенти технічних та гуманітарних спеціальностей Чернігівського національного технологічного університету.

Ключові слова: *позааудиторна робота, студенти технічних та гуманітарних спеціальностей, форми та види позааудиторної роботи, особистісне самовдосконалення, професійне становлення.*

В статье проанализированы сущность и особенности дефиниции внеаудиторной воспитательной работы в высшем учебном заведении. Акцентируется внимание на формах внеаудиторной воспитательной работы в университете. Приведены примеры видов внеаудиторной деятельности в

высшем учебном заведении. Представлены результаты эмпирического исследования на выявление отношения студентов технических и гуманитарных специальностей к внеаудиторной работе и определение ее роли в процессе становления их как личности, респондентами которого стали студенты технических и гуманитарных специальностей Черниговского национального технологического университета.

Ключевые слова: внеаудиторная работа, студенты технических и гуманитарных специальностей, формы, виды внеаудиторной работы, личностное самосовершенствование, профессиональное становление.

Detsiuk T.M., Bizhovets Y. S. INFLUENCE OF EXTRACURRICULAR WORK
ON FORMING PERSONALITY OF STUDENTS OF TECHNICAL AND
HUMANITARIAN SPECIALTIES IN A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

The article analyses the essence and features of the definition of extracurricular educational work in a higher educational institution. The emphasis is placed on the forms of extracurricular educational work at the university. Examples of forms, types of extracurricular work in higher educational institutions are given. The results of empirical research on the attitude of students of technical and humanitarian specialties to extracurricular work and determination of its role in the process of their formation as personalities have been presented. The respondents were students of technical and humanitarian specialties of Chernihiv National University of Technology.

Keywords: extracurricular work, students of technical and humanitarian specialties, forms, types of extracurricular work, personal self-improvement, professional development.

Постановка проблеми. Сучасна Україна перебуває на етапі швидкого соціально-економічного розвитку суспільства, що характеризується процесами євроінтеграції. Важливого значення в даний період набуває підвищення рівня підготовки майбутніх фахівців в умовах вищих навчальних закладів шляхом

вдосконалення системи освіти та пошук нових сучасних форм та методів роботи зі студентами. В результаті реформ у сфері вищої освіти відбулося зменшення аудиторного часу і відповідно збільшення часу на самостійну підготовку студентів. Така ситуація вимагає кардинальних змін щодо підходів до процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Все більшого значення набуває позааудиторна робота зі студентами. Виникає потреба досконалого вивчення можливостей позааудиторної роботи щодо позитивного впливу на становлення особистості фахівців як гуманітарних так і технічних спеціальностей, а також у розробці та вдосконаленні різних форм та методів позааудиторної роботи зі студентами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень останніх років свідчить про зростання інтересу до даної проблематики. Шляхи активізації позааудиторної самостійної роботи досліджували В. Буряк, Л. Григоренко, Л. Онучак. Науковці Г. Андрєєва, О. Винославська, Н. Волкова, І. Бех розглядають позааудиторний процес як органічну систему виховання, в якій взаємодіють різноманітні види та форми педагогічного виховання та спілкування, реалізуються як виховні, так і освітні завдання, спрямовані на особистісне й професійне становлення студента.

Проблематику позааудиторної роботи зі студентською молоддю розглядали чимало науковців різних наукових напрямів, але саме значення позааудиторної роботи в процесі становлення та формування особистості студентів технічних та гуманітарних спеціальностей разом досконало не досліджено.

Метою дослідження є розкриття сутності та компонентів позааудиторної роботи зі студентами технічних та гуманітарних спеціальностей в умовах закладу вищої освіти (ЗВО), що сприяють становленню особистості майбутніх фахівців, а також аналіз результатів емпіричного дослідження щодо ставлення студентів технічних та гуманітарних спеціальностей до позааудиторної роботи та визначення її ролі у процесі становлення їх як особистості.

Позааудиторна робота в університеті є дуалістичним процесом: з одного боку позааудиторну роботу можна визначити, як соціальний процес, оскільки вона допомагає студенту адаптуватись у суспільстві та взаємодіяти в різних життєвих ситуаціях поза навчанням, а з іншого боку – це індивідуальний процес, адже спрямовується на формування особистості студента, закріплення його активної громадської та професійної позиції, розвиток і реалізацію творчого та інтелектуального потенціалу.

У зв'язку з цим позааудиторна робота стає дедалі популярнішою серед студентів ЗВО, тому необхідно з'ясувати сутність дефініції «позааудиторна робота» у соціально-педагогічному аспекті.

В наукових колах не існує загальноприйнятого визначення поняття «позааудиторна робота зі студентами». Деякі науковці трактують дане поняття як самостійну підготовку студентів до занять, а деякі наголошують, що під терміном «позааудиторна» слід розглядати виховну роботу куратора, але насправді це поняття набагато ширше [1].

Ще у 1918 році, виступаючи з лекціями в Київському університеті, Софія Русова зазначала, що навіть найкращий навчальний заклад без позааудиторної роботи не принесе значних корисних наслідків. Адже саме під час такої діяльності відбувається процес формування інтересу до науки, до правди, координація рухів для найкращого виконання всяких умінь [7, с. 259].

Досить цікавою є думка М. Донченко, вона розглядає позааудиторну діяльність як одну із складових професійно-педагогічної підготовки майбутнього фахівця, така діяльність не обмежена у часі та просторі, чітко не регламентована формами і методами, а в результаті дає можливість створити сприятливі умови для реалізації студентами своїх здібностей та навичок соціально-громадської активності, впроваджувати самоврядування як ефективну форму громадської діяльності, посилити мотивацію до навчання [4].

Важливо прийняти до уваги думку Т. Гуменнікової про те, що позааудиторна діяльність є додатковим резервом часу студентів, дозволяє ціле

направлено і результативно вирішувати завдання особистісно-орієнтованої підготовки студента до майбутньої професійної діяльності [3].

У своєму дисертаційному дослідженні О. Медведєва наголошує на тому, що позааудиторну роботу у закладі вищої освіти слід спрямовувати на формування у студентів досвіду творчої діяльності як пріоритетної і розглядає позааудиторну діяльність як сукупність і взаємодію різноманітних форм, методів і засобів виховного впливу на студентів з метою становлення їхнього світогляду, формування рис характеру, творчих умінь і навичок, активної життєвої позиції [8].

Отже, проаналізувавши різні погляди науковців щодо трактування поняття «позааудиторна робота», можна узагальнити дане поняття як процес самореалізації особистості, який дає змогу індивіду поєднати зовнішні та внутрішні фактори формування професійної культури, а також сприяє створенню додаткових умов для розвитку та реалізації внутрішнього потенціалу особистості, розвитку особистісних здібностей та сприяє соціальному становленню й самоствердженню молоді в межах студентського колективу в умовах ЗВО.

Залучення студентів до різних видів позааудиторної роботи в навчально-пізнавальному процесі сприяє формуванню інтересу до майбутньої спеціальності, удосконаленню самостійної роботи, посиленню потреби творчого пошуку, саморозвиток студента як особистості, а також організації міцного студентсько-викладацького колективу.

Професійне та особистісне становлення студента залежить від включення та активної участі студента у процес позааудиторної діяльності. Саме у системі позааудиторної роботи відпрацьовуються різноманітні стратегії поведінки як на побутовому так і на професійному рівнях, що в результаті дає можливість навчитися знаходити правильні та результативні рішення у міжособистісних відносинах та у міжособистісних конфліктах [5].

Загалом позааудиторну роботу можна поділити на професійно та соціально спрямовану. До першої категорії відносяться участь у наукових гуртках,

студентському науковому товаристві, дослідницьких проектах, олімпіадах, конференціях [2]. Така діяльність носить фаховий характер, та більш притаманна технічним спеціальностям, вона проходить під керівництвом або наглядом викладача-куратора та вимагає від студентів чималих зусиль, послідовності, цілеспрямованості та вмотивованості. Позааудиторна робота другої категорії носить більш загальний, виховний та творчих характер, і більш притаманна гуманітарним спеціальностям. До неї відносяться, наприклад, спортивні секції, театральні та танцювальні групи, екскурсії тощо. Але слід зазначити, що на сьогоднішній день такі форми роботи набули популярності і серед технічних спеціальностей, вони стали більш віддавати перевагу участю в театральних виставах, гумористичних програмах, святкових концертах, ніж участю в олімпіадах чи науково-програмній діяльності [6].

До участі у позааудиторній роботі залучаються студенти як технічних так і гуманітарних спеціальностей. Проте спільні форми роботи здебільшого несуть розважальний та оздоровчий характер (творчі гуртки, спортивні секції тощо), а ті форми позааудиторної роботи, що сприяють формуванню професійних компетенцій здебільшого використовуються вузько спеціалізовано (юридична клініка, студентська соціальна служба, технічні гуртки тощо). Єдиним універсальним видом позааудиторної роботи є Студентська Рада ЗВО, проте членами її є лише по декілька представників різних напрямів навчання. Тобто участь у студентському самоврядуванні може мати вплив на формування особистості невеликої групи людей і не може мати масовий характер. На нашу думку, важливо сприяти створенню таких форм та методів роботи, які б сприяли інтеграції студентів різних спеціальностей в єдиний студентський колектив, де вони можуть обмінюватися певним досвідом, комунікувати та розкрити свій особистий потенціал. Такі форми роботи будуть спрямовані на виховання нового типу сучасної студентської молоді, а саме патріотично налаштованої, вихованої, цілеспрямованої, спроможної вільно обирати життєвий шлях, з орієнтацією на здоровий спосіб життя, а також

цілеспрямованої, з уміннями працювати в команді, комунікаційними навиками, критичним та креативним мисленням, тобто сформованими soft skills.

З метою дослідження ставлення студентів технічних та гуманітарних спеціальностей до позааудиторної роботи та визначення її ролі у процесі становлення їх як особистості нами було проведено емпіричне дослідження. Емпіричне дослідження здійснювалося на базі Чернігівського національного технічного університету (ЧНТУ). У дослідженні взяли участь 275 студентів 3 курсу, із них 183 – представники гуманітарних та економічних спеціальностей навчально-наукового інституту права та соціальних технологій, навчально-наукового інституту економіки ЧНТУ; 92 – представники технічних спеціальностей навчально-наукового інституту технологій ЧНТУ. Було розроблено авторську анкету, яка складалася із 14 запитань, із них 10 відкритих та закритих запитань для дослідження ставлення студентів технічних та гуманітарних спеціальностей до позааудиторної роботи та визначення її ролі у процесі становлення їх як особистості і 4 питання загального характеру.

Загальні результати показали, що 71 % респондентів чули про поняття «позааудиторна робота» та розуміють його значення, 18 % не розуміють його значення, 11 % ніколи не чули про таку діяльність. 54 % опитаних зазначили, що мають досвід участі у різних формах позааудиторної роботи. Із них 45 % зазначили, що така діяльність не є постійною і структурованою, 20 % – що вони мають досвід участі у кількох позааудиторних заходах. Не цікавляться таким видом діяльності 19 % опитаних, 16 % – хотіли б долучитися або планують долучитися.

Якщо порівнювати відповіді представників технічних та гуманітарно-економічних спеціальностей, то серед студентів гуманітарно-економічних спеціальностей спостерігається більший відсоток студентів, що мають досвід участі в позааудиторній діяльності (69 % порівняно з 56 %), а також тих, хто в подальшому планує долучитися до позааудиторної роботи (19 % порівняно з 10 %). Серед тих, хто ніколи не чув про таку діяльність більше представників технічних спеціальностей (13 % порівняно з 5 %), а також тих, кого така діяльність не цікавить (21 % порівняно з 7 %), що показано на Рис.1 та Рис 2.

Рис. 1 Досвід участі у різних видах позааудиторної діяльності студентів гуманітарних та економічних спеціальностей

Рис. 2 Досвід участі у різних видах позааудиторної діяльності студентів технічних спеціальностей

Такий результат свідчить про більшу активність представників гуманітарних та економічних спеціальностей, при тому, що 69% респондентів технічних спеціальностей вважають кількість годин відведених на практику не достатньою для формування необхідних професійних вмінь та навичок, а 82% вважають, що участь у різних формах та методах позааудиторної діяльності в умовах ВНЗ має вплив на формування особистості та на професійне зростання майбутнього фахівця.

Цікавими є результати вподобань студентами різних форм позааудиторної роботи. Студенти гуманітарних спеціальностей віддають перевагу волонтерству – 30 %, науково-дослідницькій діяльності – 22 %, культурно-масовій діяльності – 21 %, участі в проектах 16 %. Деякі інші результати показали представники технічних спеціальностей. Пріоритетним у них є участь у проектах – 36 %, наступним є участь у культурно-масовій діяльності – 26 %, що вказує на те, що студенти технічних спеціальностей більше орієнтовані на позааудиторну

роботу, що має професійний та розважальний характер, а студенти гуманітарно-економічних спеціальностей окрім зазначених значну увагу приділяють ще й науковій діяльності.

Особливої уваги потребують відповіді деяких представників технічних спеціальностей стосовно таких питань: «Чи маєте Ви досвід участі у діяльності гуртків чи інших студентських об'єднаннях?»; «В яких видах позааудиторної роботи Ви брали участь ?». Відповіли, що ніколи не чули про позааудиторну роботу або планують в подальшому долучатися, або їх це не цікавить – 44 % респондентів. При цьому в наступному питанні дали відповіді, що брали участь в науково-дослідницькій діяльності, в проектах та культурно масових заходах. З чого можемо стверджувати, що майже половина студентів технічних спеціальностей не розуміють значення та сутності поняття «позааудиторна робота», на відміну від представників гуманітарних та економічних спеціальностей.

Підтвердженням впливу позааудиторної роботи на формування особистості майбутнього фахівця свідчать відповіді студентів (Рис. 3). Студенти технічних, економічних і гуманітарних спеціальностей зазначили, що саме позааудиторна робота здійснила вплив на формування таких особистих якостей як лідерство (23 %), комунікабельність і впевненість в собі (32 %), навички роботи в команді (16 %), нові навички та здібності (22 %).

Рис. 3 Вплив позааудиторної діяльності на становлення особистості студентів

Таким чином, можемо стверджувати, що позааудиторна робота сприяє формуванню у студентів впевненості в собі, підвищує навички комунікації, роботи в команді, а також сприяє закріпленню професійних знань, формуванню практичного професійного досвіду, внаслідок чого підвищується рівень саморозвитку та професійного становлення студента.

Мотивацією участі у позааудиторній роботі для студентів гуманітарних спеціальностей здебільшого виступає навчальне заохочення (32 %), дещо менше грає роль матеріальне заохочення (29 %) та внутрішня мотивація студента (26 %). Представники технічних спеціальностей віддають перевагу матеріальному заохоченню (37 %), а на другому місці внутрішня мотивація (26 %) та навчальне заохочення (27 %). Такий результат свідчить, що головними мотиваторами для участі у позааудиторній роботі є: додаткові бонуси у навчанні (додаткові бали, заліки тощо), матеріальне заохочення (премії, іменні стипендії тощо), а також внутрішні мотиви (прагнення до самовдосконалення, поваги серед оточуючих та професійного зростання).

На основі аналізу отриманих результатів ми виділили наступні види позааудиторної роботи, які сприятимуть професійному становленню та отриманню практичного досвіду студентами: збільшення заходів та тренінгів по підвищенню професійних навичок – 29 %; волонтерство – 25 %; науково-дослідницька діяльність – 23 %; участь в проектах – 22 %; культурно-масова діяльність – 1 %. Таким чином, студенти технічних, економічних та гуманітарних спеціальностей віддають перевагу практичним заходам, а також волонтерству. Слід зазначити, що 55 % опитаних студентів серед технічних спеціальностей не відповіли на дане запитання. Це може свідчити про низьку інформованість, відсутність мотивації або відсутність підтримки з боку викладачів.

Дане соціологічне дослідження вказує не те, що студенти, які беруть участь у позааудиторній роботі в умовах ЗВО, мають кращу академічну успішність та високий рівень базових здібностей. Слід наголосити, що позааудиторна робота має велике значення і для менш здібних студентів. Адже

якщо через низьку успішність у студента занижена самооцінка, то досягнення у спорті, волонтерській роботі або театральному гуртку можуть її значно підвищити. Студенти різних спеціальностей, які беруть участь у різних проектах соціальної дії, не тільки приносять корисність суспільству, а й формують свої професійні навички, якості та здібності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Позааудиторна робота є альтернативним фактором формування особистості студента в умовах ЗВО. Результати емпіричного дослідження свідчать, що завдяки позааудиторній роботі у студентів формуються навички, досвід та знання, так звані *soft skills*, які значно підвищують його конкурентоспроможність як фахівця. Існують деякі відмінності у розумінні та ставленні до позааудиторної роботи між представниками гуманітарних, економічних та технічних спеціальностей. В результаті чого і активність, і сформованість *soft skills* у студентів технічних спеціальностей нижча за гуманітаріїв. Подальших досліджень потребує більш глибокий та детальний аналіз даної проблематики, а також створення уніфікованої моделі позааудиторної роботи зі студентами з метою формування їх особистісних професійно-важливих якостей в умовах ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Антонюк М. С. Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи // Сучасні педагогічні технології у вищій школі: Науково-метод. зб. / М. С. Антонюк. – Київ, 1995. – 111 с.
2. Волкова Н. Педагогіка / Н. Волкова. – К. : Академвидав, 2007. – С. 98.
3. Гуменникова Т.Р. Потенційні можливості позааудиторної роботи щодо підготовки студентів до особистісно орієнтованого виховання / Т.Р. Гуменникова // Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед. ун-ту: зб. наук. праць. – Одеса, 2004. – Вип. 12. – С. 58–61.
4. Донченко М.В. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів у позааудиторній роботі у вищих навчальних педагогічних закладах

України (друга половина ХХ століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / М.В. Донченко; Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків, 2004.

5. Когут І.В. Виховний та навчальний потенціал самостійної та позааудиторної роботи у вишах України [Електронний ресурс] / І. В. Когут – Режим доступу до ресурсу: http://elibrary.kubg.edu.ua/5586/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B3%D1%83%D1%82_%D0%86%D0%92_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf.

6. Козліковська Н.Я. Позааудиторна робота як складова вищої освіти [Електронний ресурс] / Н.Я. Козліковська. – Режим доступу до ресурсу : http://www.vmurol.com.ua/upload/Naukovo_doslidna%20robota/Elektronni_vidanny_a/Act_problemi/2008/2/39.pdf

7. Кремень В.Г. Історія української школи та педагогіки:Хрестоматія / В. Г. Кремень. – Київ: Знання, 2005. – 767 с.

8. Ніколенко Л.М. До проблеми організації позааудиторної діяльності з розвитку лідерського потенціалу особистості [Електронний ресурс] / Л.М. Ніколенко – Режим доступу до ресурсу: <http://gnpu.edu.ua/files/naukovi%20chitanny/pedagogika/Nikolenko.htm>.